

Европейски съд по правата на човека

Дугоз срещу Гърция
(Dougoz v. Greece)

Решение от 6 март 2001 г. на III отделение на Съда, станало окончателно на 6 юни 2001 г.

(резюме)*

Чл. 3: забрана на изтезанията; **чл. 5, т. 1:** законосъобразност на задържането; **чл. 5, т. 4:** право на съдебен контрол върху законосъобразността на задържането

Условията на задържането понякога могат да съставляват нечовешко или унижително отнасяне. При оценката на тези условия следва да се вземат предвид съвкупните последици от тях, както и конкретните твърдения на жалбоподателя.

Понятието “законност” по т. 4 на чл. 5 има същото значение като в т. 1, поради което задържаният има право на контрол върху своето задържане в светлината не само на изискванията на вътрешното право, но също и на тези в текста на Конвенцията, както и на съдържащите се в нея общи принципи и на целта на ограниченията, разрешени от чл. 5, т. 1. Член 5, т. 4 не гарантира право на съдебен контрол в такъв обхват, който би оправомощил Съда да замести дискрецията на решаващия орган със своята собствена по всички аспекти на делото, включително и по въпроси на чиста целесъобразност. Контролът обаче трябва да бъде достатъчно широк, за да обхване и онези условия, които са съществени за “законното” задържане на лицето съгласно чл. 5, т. 1.

Факти по делото

Жалбоподателят твърди, че докато бил в Сирия бил обвинен в престъпления срещу националната сигурност. Напуснал страната, след което, според твърденията му, бил признат за виновен и осъден на смърт.

Правителството поддържа, че жалбоподателят е влязъл нелегално в Гърция, вероятно през юли 1983 г. Жалбоподателят твърди, че е влязъл в страната законно.

През 1987 г. жалбоподателят бил арестуван от гръцките власти за престъпления, свързани с наркотици. През 1988 г. бил признат за виновен от Атинския апелативен съд. Съдът, като взел предвид, че самият жалбоподател употребява наркотици, го осъдил на две години лишаване от свобода.

През 1989 г., по молба на жалбоподателя, той бил признат за бежанец от Атинската служба на Върховния комисар на ООН за бежанците. На това основание гръцките власти му издали карта за пребиваване на чужденец. Според правителството, срокът на разрешението за пребиваването му в Гърция изтекъл на 8 януари 1991 г., но той незаконно останал в страната.

* Материалът е подготвен и предоставен от Фондация *Български адвокати за правата на човека*, като част от диск „Сборник материали по правата на човека”, издаден от НИП през 2007 г.

През 1991 г. жалбоподателят бил арестуван за кражба и носене на оръжие без разрешение. През 1993 г. бил признат за виновен от апелативния съд в Нафплион и осъден на пет и половина години лишаване от свобода.

На 6 юни 1994 г. бил освободен предсрочно. Същия ден директорът на полицията заповядал неговото експулсиране от Гърция в интерес на обществото.

На 23 юни 1994 г. жалбоподателят подал молба до гръцките власти за получаване на бежански статут. На 4 август 1994 г. министърът на вътрешните работи отхвърлил молбата. Намерил, че е налице злоупотреба, тъй като молбата била “подадена десет години след пристигането на молителя в Гърция, очевидно с цел да бъде избегнато законното му експулсиране след освобождаването му от затвора, където същият е изтърпял продължителни наказания за много сериозни престъпления”.

На 9 юли 1995 г. жалбоподателят бил арестуван в Гърция за престъпления, свързани с наркотици. На 26 ноември 1996 г. бил признат за виновен и осъден на три години лишаване от свобода и глоба от Атинския апелативен съд.

На 25 юни 1997 г. поискал да бъде освободен предсрочно, твърдейки, че може да се завърне в Сирия, тъй като изпълнението на присъдата му там било отложено. Първоинстанционният наказателен съд в Пирея разгледал молбата му в закрито заседание на 16 юли 1997 г. Решил, че той следва да бъде освободен предсрочно и експулсиран от Гърция, тъй като поведението му показвало, че след освобождаването си няма да извърши други престъпления.

По силата на това решение жалбоподателят бил освободен от затвора на 10 юли 1997 г. В очакване да бъде експулсиран, бил задържан под полицейски арест, въз основа на мнение на заместник-прокурор към Касационния съд, че министерско решение № 4803/13/7А/18-26.6.92 г., касаещо експулсиране с административен акт, се прилага по аналогия в случай на експулсиране, разпоредено от съда. Първоначално жалбоподателят бил настанен в центъра за задържане в Драпедона. Получил временен паспорт от гръцките власти, а на 12 септември 1997 г. сирийското посолство в Атина му разрешило да влезе в Сирия.

Жалбоподателят твърди, че центърът за задържане в Драпедона се състои от 20 килии. На моменти там били задържани до 100 души. Неговата килия била пренаселена. Там имало “десетократно повече хора”, в зависимост от броя на задържаните през отделните нощи. Нямамо легла и на арестантите не били предоставяни дюшеци, чаршафи и одеала. Някои арестанти трябвало да спят в коридора. Килиите били мръсни, а санитарните помещения недостатъчно, тъй като били предназначени за много по-малко хора. Топлата вода била недостатъчна. През продължителни периоди от време такава изобщо нямамо. Липсвали чист въздух и естествена светлина, както и двор за физически упражнения. Единственото място, където арестантите можели да се разхождат, бил коридорът, който водел до тоалетните.

Според жалбоподателя, в центъра в Драпедона нямамо развлечения или други мероприятия. Той дори не можел да чете книга, тъй като килията била твърде пренаселена. Арестантите получавали “сносна храна” два пъти дневно. Мляко нямамо никога, а плодове, зеленчуци и сирене рядко се появявали в менюто. Същевременно арестантите нямали право да получават храна отвън. Жалбоподателят нямам достъп до лекар или фармацевт. Разрешавали се само роднински посещения, в резултат на което чужденците не били посещавани изобщо. Жалбоподателят не можел да се обърне към социалните служби или към прокурора. Въпреки че имало платени телефони, броят им бил крайно недостатъчен. Случаи на малтретиране от страна на охраната не били рядкост.

Правителството твърди, че в ареста в Драпедона денонощно имало топла вода. Храната, сервирана на арестантите, била достатъчно и с много добро качество. Полицейските служители имали същото меню. Там, където жалбоподателят бил задържан, имало достатъчно естествена светлина. Той можел свободно да се разхожда в широк коридор на редовни интервали през деня. Арестът бил ежедневно почистван и редовно подлаган на дезинфекция. Имало медицинско обслужване.

На 28 ноември 1997 г. жалбоподателят поискал от министъра на вътрешните работи да му разреши да пътува до държава, различна от Сирия, където, според твърденията му, го очаквало смъртно наказание.

На 2 февруари 1998 г. той поискал отмяна на заповедта за експулсиране, като се позовал на Европейската конвенция за предотвратяване на изтезанията и нечовешкото или унижително отнасяне и наказание и на факта, че е бил признат за бежанец от Върховния комисар на ООН за бежанците. Претендирал също така, че продължаващото му задържане е в противоречие с чл. 5 от ЕКПЧ и че заповедта за експулсирането му е издадена в нарушение на националния закон.

През м. април 1998 г. той бил преместен в Главното полицейско управление на бул. "Александрас". Според жалбоподателя, условията там били подобни на онези в Драпедона, но в килиите имало естествена светлина и въздух, както и достатъчно топла вода. Според правителството, условията в "Александрас" били същите като тези в Драпедона.

На 28 април 1998 г. представителят на Върховния комисар на ООН за бежанците в Атина поискал от министъра на вътрешните работи да не експулсира жалбоподателя в Сирия, докато делото му е висящо.

На 11 май 1998 г. първоинстанционният наказателен съд на Пирея в закрито заседание отказал да отмени заповедта за експулсиране, като припомнил, че в молбата си от 25 юни 1997 г. жалбоподателят твърдял, че вече не подлежи на преследване в Сирия. Решението на съда не съдържало изричен отговор на искането на жалбоподателя във връзка с неговото задържане.

На 26 и 28 юли 1998 г. жалбоподателят поискал от министрите на правосъдието и на вътрешните работи да вдигнат заповедта за експулсиране и при всички случаи да го освободят.

На 3 декември 1998 г. той бил експулсиран в Сирия. Гръцкото правителство твърди, че е било информирано от ИНТЕРПОЛ, че Сирия не е искала неговото екстрадиране.

Според жалбоподателя, при пристигането си в Сирия той бил арестуван.

На 29 ноември 1994 г. Европейският комитет за предотвратяване на изтезанията и нечовешкото или унижително отнасяне или наказание (по-нататък - КПИ), след посещението си в Гърция през м. март 1993 г., е публикувал доклад със следните констатации и препоръки във връзка с Главното полицейско управление в Атина (бул. "Александрас"):

"54. Основните помещения за задържане ... се състояха от 20 килии ... с размер малко над 12 m², оборудвани с неподвижни пейки за почивка/сън; осветлението беше достатъчно, такава би била и вентилацията при липса на пренаселеност. По принцип настаняването в килиите би могло да се счете за приемливо ... при задържане за относително кратък период, при условие че помещенията се поддържат чисти, а на лицата, които следва да прекарат нощта в ареста, бъдат осигурени дюшеци и одеала.

55. Делегацията обаче установи, че освен заподозрените в престъпления (които могат да бъдат задържани максимум за 4-6 дни ...), главното управление се използва за продължително настаняване и на лица, задържани въз основа на законодателството за чужденците. Много от тези лица, с които делегацията се срещна, са били задържани в

арестите на главната сграда в продължение на повече от месец, а някои от тях – над три месеца. Такава ситуация е неприемлива. Физическото обкръжение и режимът са доста неподходящи за такива продължителни престои. Няма дори възможност за достъп до чист въздух: извън килиите, “физически упражнения” се извършват в прилежащия към тях коридор.

56. По времето на посещението на делегацията, в главното управление имаше около 50 – 60 задържани, около 60% от които бяха настанени по законодателството за чужденците ... През по-голямата част от времето задържаните бяха държани по двама или трима в килия, като в килията за жени имаше пет задържани. Делегацията научи от задържани лица, че съвсем наскоро в килиите са били държани по десет и повече лица. Предвид размерите на килиите, такава населеност би била прекалено голяма ...

58. Задържаните имаха на разположение одеала ..., но не и дюшеци.

... Хигиенното състояние и цялостната поддръжка на тоалетните/душозете бяха ужасяващи, въпреки че между отделните посещения на делегацията е бил направен опит за подобряване на положението.

59. Във връзка с арестните помещения на седмия етаж на Главното полицейско управление в Атина, Комитетът желае да направи следните препоръки:

– никой да не бъде задържан в тези помещения по-дълго, отколкото е абсолютно необходимо;

– максималната населеност да бъде четирима души на килия ...;

– на задържаните за през нощта лица да бъдат осигурени одеала и дюшеци; ...

– да бъде потърсен начин на лицата, задържани за повече от 24 часа, да бъдат предложени ежедневни физически упражнения на открито ...”

Резюме на решението на Европейския съд

I. Относно твърдяното нарушение на чл. 3 от Конвенцията

42. Жалбоподателят се оплаква от условията, при които е бил задържан в очакване на своето експулсиране, както в Драпецона, така и на бул. “Александрас”. Позовава се на чл. 3 от Конвенцията.

43. Според правителството, условията на задържане на жалбоподателя не съставлявали нечовешко или унижително отношение, тъй като не била налице необходимата степен на суровост. Седемнадесетмесечната продължителност на задържането се дължала на разнообразните постъпки на жалбоподателя да предотврати своето експулсиране.

44. “Съдът припомня, че съгласно практиката на създадените с Конвенцията органи малтретирането трябва да достигне една минимална степен на суровост, за да попадне в приложното поле на чл. 3 (решението по делото *Ирландия срещу Обединеното кралство*¹ от 18.01.1978 г., А.25, стр.65, пар. 162). Същото е вярно и доколкото става дума за унижително отнасяне (решението по делото *Костело-Робъртс срещу Обединеното кралство*² от 25.03.1993 г., А.247-С, стр. 59, пар. 30). Оценката на тази минимална степен на суровост е относителна - тя зависи от всички обстоятелства по делото, например продължителност на третирането, неговите физически и душевни последици, а в някои случаи пол, възраст и здравословно състояние на жертвата (виж горесцитираните решения *Ирландия срещу Обединеното кралство* и *Костело-Робъртс срещу Обединеното кралство*).

45. В настоящия случай Съдът отбелязва, че жалбоподателят първоначално е бил задържан за няколко месеца в полицейския участък в Драпецона, който е център за задържане на лица по законодателството за чужденците. Твърди между

¹ Ireland v. the United Kingdom.

² Costello-Roberts v. the United Kingdom

другото, че е бил затворен в пренаселена и мръсна килия при недостатъчно санитарни помещения и приспособления за сън, оскъдно количество топла вода, без чист въздух и естествена светлина и без двор за физическа активност. Било невъзможно дори да чете книга, тъй като килията му била пренаселена. През м. април 1998 г. бил преместен в главното полицейско управление на бул. “Александрас”, където условията били подобни на тези в Драпедона и където той бил задържан до 3 декември 1998 г., датата на експулсирането му в Сирия.

Съдът отбелязва, че правителството не отрича твърденията на жалбоподателя относно пренаселеността и липсата на легла и постилки.

46. Съдът счита, че условията на задържането понякога могат да съставляват нечовешко или унижително отнасяне. По *Гръцкото дело*³ (Годишник на ЕКПЧ, № 12 / 1969 г.) Комисията достигна до това заключение във връзка с пренаселеността и недостатъчното съоръжения за отопление, хигиена, сън, храна, отдых и контакти с външния свят. При оценката на условията на задържането следва да се вземат предвид съвкупните последици от тях, както и конкретните твърдения на жалбоподателя. В настоящия случай, въпреки че Съдът не е извършвал посещение на място, той отбелязва, че твърденията на жалбоподателя се подкрепят от заключенията на доклада на КПИ от 29 ноември 1994 г. относно Главното полицейско управление на бул. “Александрас”. В доклада си КПИ е подчертал, че килиите и режимът на задържане на това място са доста неподходящи за престой, по-дълъг от няколко дни, населеността е прекомерна, а санитарните помещения – в ужасно състояние. Въпреки че по онова време КПИ не е посещавал ареста в Драпедона, Съдът отбелязва, че правителството е описало условията на “Александрас” като еднакви с тези в Драпедона, а самият жалбоподател е признал, че първите били малко по-добри поради наличието на естествена светлина, въздух в килиите и достатъчно топла вода.

47. Освен това Съдът има предвид факта, че през 1997 г. КПИ е посетил както Главното полицейско управление на бул. “Александрас”, така и центъра в Драпедона, и е сметнал за необходимо да повтори посещението си и на двете места през 1999 г. Жалбоподателят е бил задържан в периода от м. юли 1997 г. до м. декември 1998 г.

48. В светлината на гореизложеното Съдът счита, че условията на задържането на жалбоподателя в главното полицейско управление на бул. “Александрас” и в центъра за задържане в Драпедона и по-специално прекомерната пренаселеност и липсата на приспособления за сън, съчетани с необичайно продължителния период от време, през който жалбоподателят е бил задържан при тези условия, съставляват унижително отнасяне, в противоречие с чл. 3.

49. Съответно, било е извършено нарушение на чл. 3 от Конвенцията⁴.

II. Относно твърдяното нарушение на чл. 5 от Конвенцията

50-52. Жалбоподателят е направил оплакване и по чл. 5 от Конвенцията във връзка със законосъобразността и продължителността на задържането му и с липсата на вътрешноправни средства за защита в тази връзка. Правителството твърди, че той е бил задържан съгласно съдебно решение, разпореждащо експулсирането му, тъй като представлявал опасност за обществените ред и сигурност. Продължителността на задържането се дължала на усилията на

³ Greek Case

⁴ Решението е взето с единодушие.

жалбоподателя да спре експулсирането. Освен това правителството поддържа, че съдебният контрол за законосъобразност на задържането се включвал в решението, с което било разпоредено експулсирането.

53. Според жалбоподателя, при отсъствието на каквито и да било законови разпоредби, мнението на прокурор от Касационния съд не можело да узакони неговото задържане. Той твърди, че не е разполагал с никакви правни средства, за да оспори законосъобразността на продължителното си задържане. Молбите му до министрите на правосъдието и на вътрешните работи за отмяна на заповедта за експулсиране и за освобождаването му не съставлявали правни средства и били отхвърлени или оставени без отговор.

54. “Съдът припомня, че е безспорно, че жалбоподателят е бил задържан “с оглед депортиране” по смисъла на чл. 5, т. 1 (f). Въпреки това Съдът е длъжен да се произнесе дали задържането на жалбоподателя е било “законосъобразно” по смисъла на чл. 5, т. 1 (f), като по-специално държи сметка за гаранциите, предоставени от националната система. Когато става въпрос за “законосъобразността” на задържането, включително и дали “редът, предвиден от закона” е бил спазен, Конвенцията отдава съществено значение на задължението да се съблюдават материалните и процесуални правила на националния закон, но в допълнение изисква всяко лишаване от свобода да съответства на целта на чл. 5, а именно – индивидът да бъде защитен от произвол (виж решението по делото [Чahal срещу Обединеното кралство](#)⁵ от 15.11.1996 г., Reports 1996-V, пар. 118).

55. В тази връзка Съдът припомня, че като предвижда всяко лишаване от свобода да бъде извършвано “по реда, предвиден от закона”, чл. 5, т. 1 изисква на първо място всеки арест или задържане да имат законно основание съгласно вътрешното право. Тези думи обаче не са просто една препратка към вътрешното право. Те се отнасят и до качеството на закона, като изискват той да бъде съвместим с върховенството на закона - понятие, от което са проникнати всички текстове на Конвенцията. Качеството в този смисъл предполага, че в случаите, когато националният закон допуска лишаване от свобода, същият следва да бъде достатъчно достъпен и точен, за да се избегнат всички рискове от произвол (виж решението по делото *Амуур срещу Франция*⁶ от 25.06.1996 г., Reports 1996-III, § 50).

56. Съдът отбелязва, че чл. 27, ал. 6 от Закон № 1975/1991 г., който се прилага при експулсиране на чужденци с административна заповед, допуска задържане на чужденец при условие, че предстои изпълнение на административната заповед на министъра на вътрешните работи за експулсиране и се счита, че чужденецът представлява опасност за обществения ред или може да се укрие.

В случая експулсирането на жалбоподателя е било разпоредено от съд, а не с административен акт. Освен това не се е считало, че той е опасен за обществения ред. Съдът, разпоредил освобождаването му от затвора през м. юли 1997 г., е приел, че видно от поведението му по време на задържането той няма да извърши други престъпления след освобождаването си и не е необходимо задържането му да продължи.

57. Съдът отбелязва също така, че на 1 април 1993 г. заместник-прокурорът към Касационния съд е изразил становище, че решение № 4803/13/7A/18-26.6.92 г. се прилага по аналогия в случай на експулсиране, разпоредено от съда. Съдът не счита, че становището на висш прокурор относно приложимостта по аналогия на

⁵ Chahal v. the United Kingdom

⁶ Amuur v. France

министерско решение за задържане на лица, чието експулсиране по административен ред предстои, съставлява “закон” с достатъчно “качество” по смисъла на практиката на Съда.

58. При тези обстоятелства Съдът намира, че в настоящия случай е имало нарушение на чл. 5, т. 1 от Конвенцията⁷.

59. След като установи, че задържането на жалбоподателя в никакъв случай не съответства на изискването на чл. 5, т. 1, Съдът не счита за необходимо да разгледа отделно въпроса, дали тази разпоредба е била нарушена също така и поради продължителността на задържането на жалбоподателя.

60. По повод оплакването на жалбоподателя от гледна точка на чл. 5, т. 4 от Конвенцията, правителството навежда довод, че контролът по чл. 5, т. 4 е включен в съдебните решения, разпореждащи експулсирането му (от 16 юли 1997 г.) и отказващи отмяна на същото (от 11 май 1998 г.).

61. Съдът припомня, че понятието “законност” по т. 4 на чл. 5 има същото значение като в т. 1, поради което задържаният има право на контрол върху своето задържане в светлината не само на изискванията на вътрешното право, но също и на тези в текста на Конвенцията, както и на съдържащите се в нея общи принципи и на целта на ограниченията, разрешени от чл. 5, т. 1. Член 5, т. 4 не гарантира право на съдебен контрол в такъв обхват, който би оправомощил Съда да замести дискрецията на решаващия орган със своята собствена по всички аспекти на делото, включително и по въпроси на чиста целесъобразност. Контролът обаче трябва да бъде достатъчно широк, за да обхване и онези условия, които са съществени за “законното” задържане на лицето съгласно чл. 5, т. 1 (виж горесцитираното решение по делото [Чахал срещу Обединеното кралство](#)).

62. Съдът отбелязва, че исканията на жалбоподателя за освобождаване от 28 ноември 1997 г. и от 26 юли 1998 г. до министрите на правосъдието и на вътрешните работи не могат да се считат за ефикасни вътрешноправни средства, чрез които той би могъл да оспори законосъобразността на своето задържане. С подаването им, жалбоподателят е апелирал към дискреционната снизходителност на тези министри, които или са отхвърлили тези искания, или са ги оставили без отговор. Освен това, в решението си от 11 май 1998 г., взето в закрито заседание, първоинстанционният наказателен съд в Пирея не се е произнесъл по искането на жалбоподателя относно неговото задържане.

63. От това следва, че вътрешноправната система не е предоставила на жалбоподателя възможност да получи от националния съд произнасяне по законосъобразността на задържането за експулсирането му, в съответствие с изискванията на чл. 5, т. 4.

64. Съдът заключава, че е налице нарушение и на чл. 5, т. 4 от Конвенцията⁸.

⁷ Решението е взето с единодушие.

⁸ Решението е взето с единодушие.